

2022.gada aprīlis

Covid-19 pandēmijas ietekme uz apģērbu iegādes un lietošanas paradumiem Latvijā

Dace Akule, Zaļā brīvība

Pandēmijas rosinātā ekonomisko aktivitāšu palēnināšanās vai pat pilnīga apturēšana daudzviet pasaulē ļāva piedzīvot labāku gaisa kvalitāti un sen neredzētu panorāmu atklāšanos. Tāpat cilvēki pievērsās - vai pandēmijas ierobežojumu dēļ bija spiesti pievērsties - citiem laika pavadīšanas veidiem nekā iepirkšanās.

Pārdomātākiem apģērbu iegādes un lietošanas paradumiem ir nozīmīga loma, lai mazinātu šīs industrijas radīto negatīvo ietekmi uz vidi. Tāpat kā ar citiem produktu veidiem, arī šajā jomā svarīgi ir strādāt pēc tā sauktās atkritumu mazināšanas piramīdas principiem, kur pirmais uzdevums ir samazināt patēriņu un tikai tad domāt par apģērbu atkārtotu izmantošanu, pārstrādi un tekstila atkritumu izmantošanu.

Covid-19 ietekme uz mājsaimniecību apģērbu patēriņu un izmantošanu tika pētīta, lai saprastu, vai pandēmijas laiks veicināja ilgtspējīgākus paradumus, ko būtu vērts stiprināt, lai mazinātu tekstila atkritumu rašanos Latvijā. Ziņojumā iekļauta gan patēriņa statistika un dati par banku karšu izmantošanu apģērbu iegādei, gan interneta aptaujas rezultāti. Secinājumu daļā minēti virzieni, kas varētu palīdzēt veicināt ilgtspējīgākus apģērbu patēriņa paradumus Latvijas sabiedrībā.

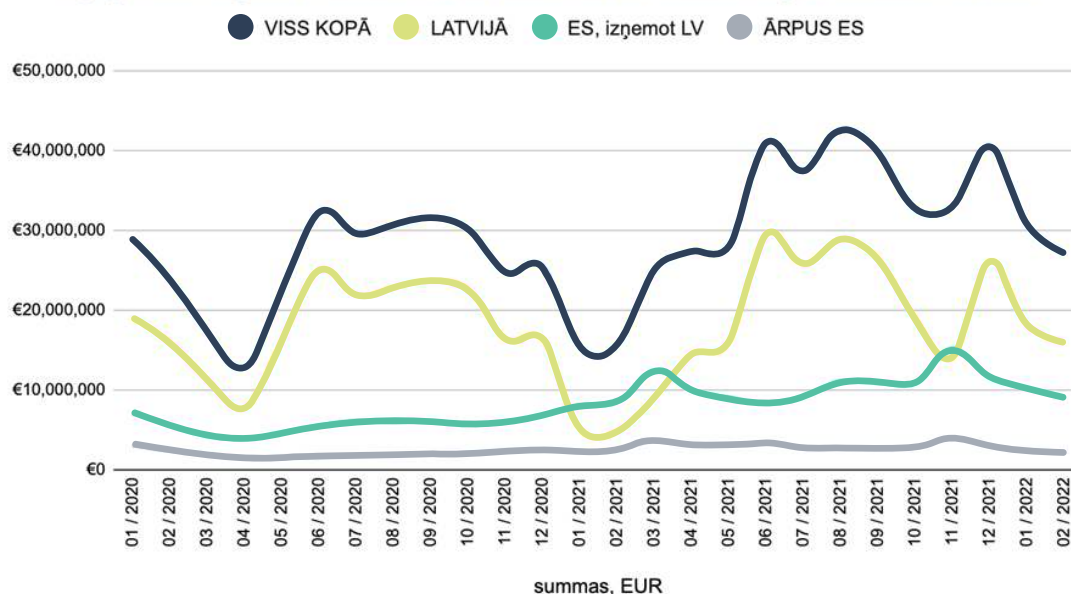
Patēriņa statistika

Eurostat dati liecina, ka 2020.gadā apģērbu patēriņš nedaudz samazinājās, salīdzinot ar iepriekšējo gadu. Ja 2019.gadā vidēji Eiropas Savienībā viena mājsaimniecība veltīja 3.7% kopīgo izdevumu jeb 600 EUR apģērbam, tad 2020.gadā tie bija 3.3% jeb 490 EUR. Latvijā 2019.gadā vienas mājsaimniecības izdevumi apģērbam bija 3.9% tēriņu jeb 360 EUR, bet 2020.gadā - 3.7% tēriņu jeb 320 EUR. Arī "Latvijas Zaļais punkts" aptauja¹ liecina, ka, salīdzinot ar 2019.gadu, apģērbu patēriņš ir samazinājies. Par 12% ir palielinājusies tā pircēju daļa, kas jaunus apģērbus iegādājas vienu līdz divas reizes gadā, savukārt, par 12% ir samazinājusies tā sabiedrības daļa, kas jaunas drēbes iegādājas vismaz piecas reizes gadā.

¹"Snapshots" aptauja veikta 2021.gada februārī, aptaujājot 752 Latvijas iedzīvotājus 18-74 gadu vecumā.

Arī Latvijā apģērbu patēriņu ietekmēja pandēmijas radītie ierobežojumi. To parāda Latvijas Bankas apkopotie dati par banku karšu izmantošanu apģērbu veikalos gan klātienē, gan tiešsaistē. Lejā redzamais attēls parāda, ka laika posmos, kad Latvijā Covid-19 pandēmijas dēļ bija izsludināta ārkārtas situācija un spēkā bija dažādi klātienē iepirkšanās ierobežojumi, pirkumu apjoms būtiski samazinājās.²

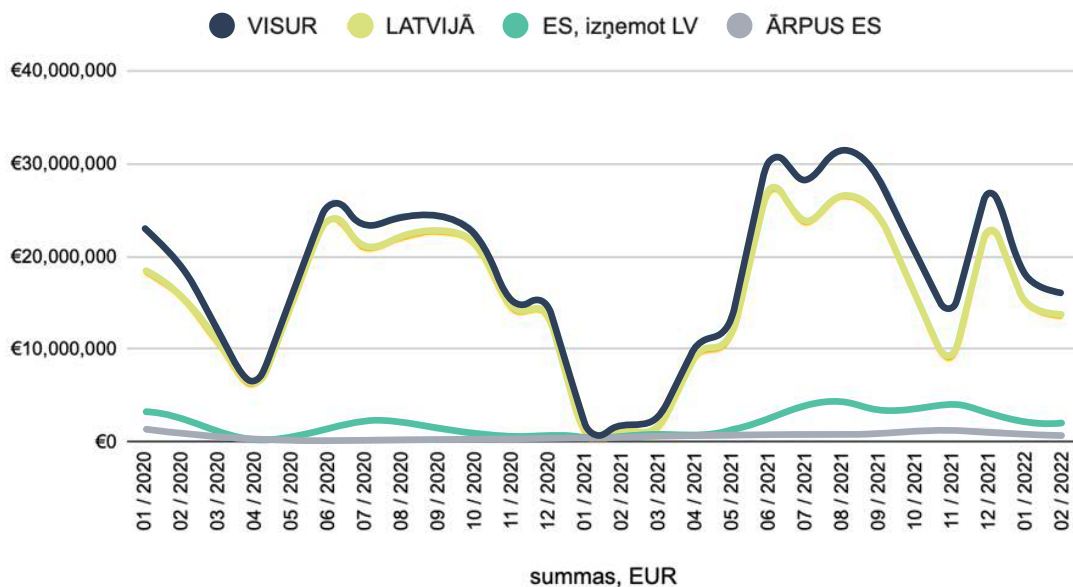
Apģērbu iegāde klātienē un internetā, izmantojot banku kartes

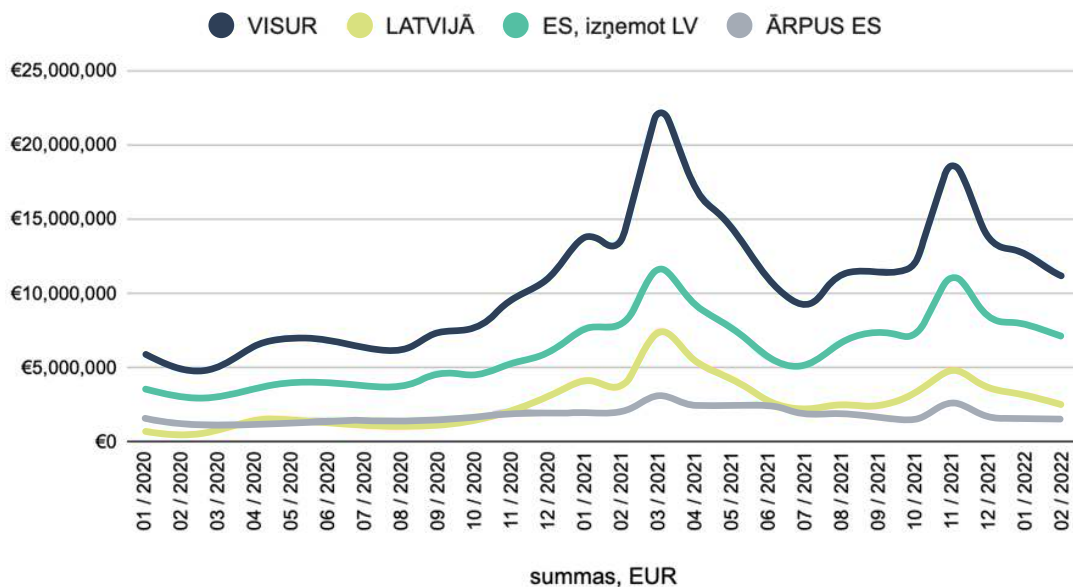
Ja salīdzinām iepirkšanos klātienē un tiešsaistē, redzams, ka iepirkšanos internetā ieviestie ierobežojumi ietekmēja mazāk. Turklāt, banku karšu izmantošanas dati uzrāda stabilu interneta veikalu popularitātes palielināšanos pirmajā un otrajā ārkārtas situācijas laikā. Taču, lai arī apģērbu iegāde internetā, salīdzinot pirkumu apjomu 2020.gada janvārī un 2022.gada februārī ir palielinājusies, dati arī parāda būtisku šī iepirkšanās veida samazinājumu laikos, kad bija iespēja iepirkties klātienē.

² Ārkārtas situācijas Latvijā bija spēkā no 2020.gada 12.marta līdz 9.jūlijam, no 2020.gada 9.novembra līdz 2021.gada 6.aprīlim (ar stingriem ierobežojumiem 21.decembrī - 11.janvārī), kā arī no 2021.gada 11.oktobrim līdz 2022.gada 28.februārim.

Apģērbu iegāde klātienē, izmantojot banku kartes

Apģērbu iegāde internetā, izmantojot banku kartes

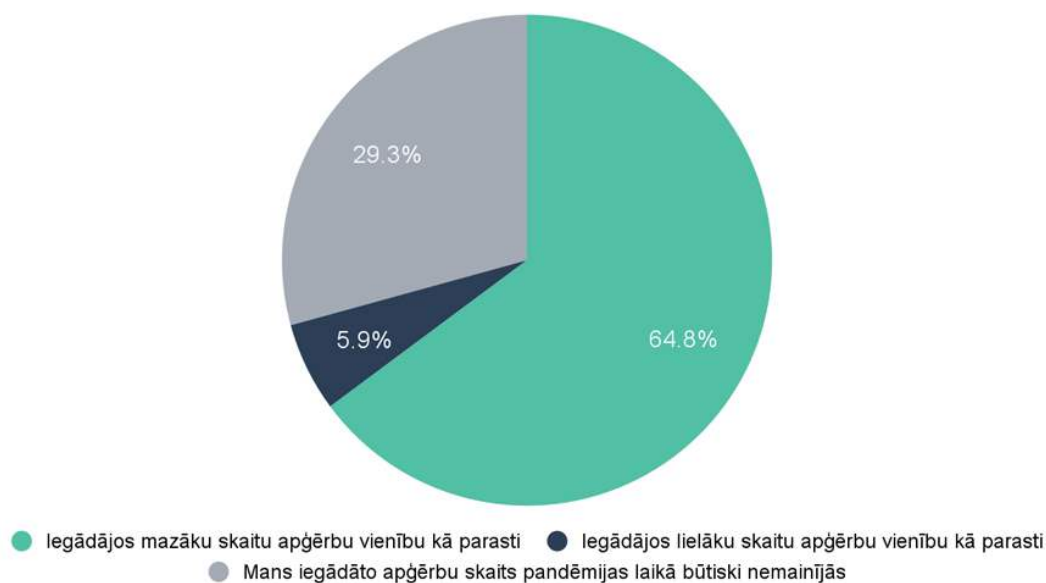

Aptaujas rezultāti

Lai iegūtu papildus ieskatu Latvijas sabiedrības apģērbu patēriņa un lietošanas para- dumos pandēmijas laikā, 2022.gada februārī interneta vidē tika veikta aptau- ja, kurā piedalījās 376 dalībnieki. Lai arī šie dati nav vispārināmi, tie sniedz materiā- lu, kas papildina oficiālo statistiku.³

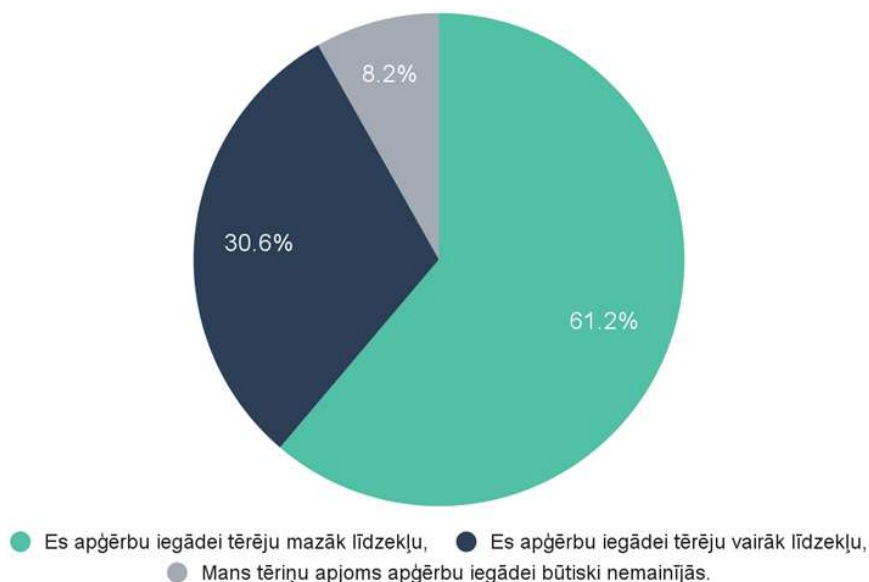
Aptauja rāda, ka vairums dalībnieku iegādājās mazāku skaitu apģērbu (65%) un tērēja apģērbu iegādei mazāk līdzekļu (61%). Tajā pat laikā aptuveni trešdaļa aptau- jāto atzina, ka gan iepirkumu skaits, gan tēriņu apjoms pandēmijas ietekmē nemainījās. Tikai neliels skaits aptaujāto iepirkušies vairāk gan iepirkto apģērbu skaita, gan izdevumu ziņā (6% un 8% aptaujāto).

Kā Covid-19 pandēmija ietekmēja Jūsu iegādāto apģērbu skaitu?

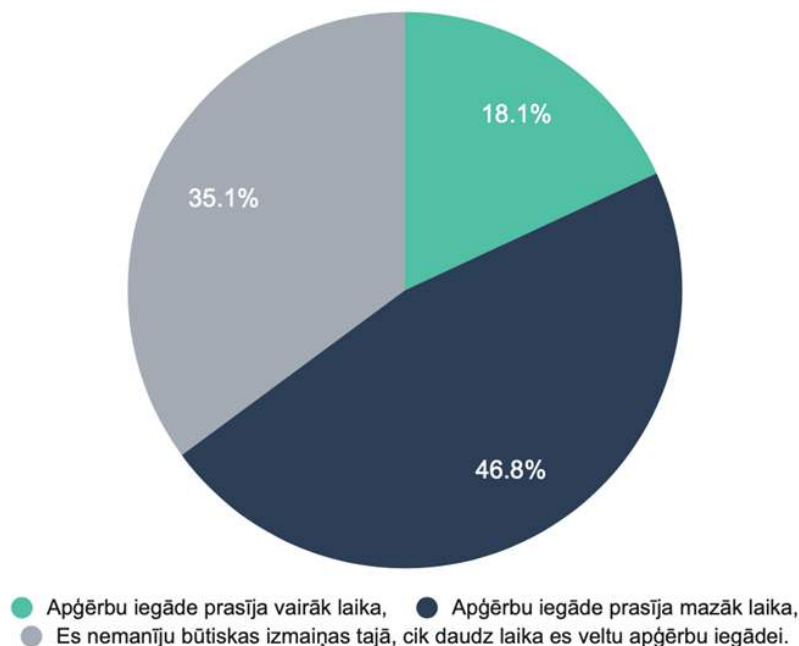
³ Aptaujā piedalījās 376 dalībnieki, no tiem 78% sieviešu, 81% vecumā no 21 līdz 50 gadiem, 74% Rīgā un pieRīgā dzīvojošo, 81% strādājošo un 54% ar ienākumu līmeni virs 1000 EUR.

Kā Covid-19 pandēmija ietekmēja Jūsu tēriņus par apģērbu?

Tajā pat laikā aptuveni 18% aptaujāto atzina, ka pandēmijas laikā apģērbu iegāde prasījusi vairāk laika, kas varētu būt saistīts ar lielāku laika patēriņu, lai tiktu līdz veikaliem, kas nebija slēgti, piemēram, laikā, kad brīvdienās nestrādāja apģērbu tirdzniecības vietas lielveikalos vai klātienē bija iespējams iegādāties tikai pirmās nepieciešamības preces. Tomēr vairākumam aptaujāto pandēmijas laikā apģērbu iegāde prasīja vai nu mazāk laika (47%) vai tikpat laika, kā ierasts (35%).

Kā Covid-19 pandēmija ietekmēja to, cik daudz laika Jūs ieguldījāt apģērbu iegādē (nokļūšanai uz veikaliem, internetā iegādāto preču atgriešanai, u.c.)?

70% aptaujas dalībnieku atzina, ka pandēmijas iespaidā viņi biežāk iepirkās internetā, 12% biežāk iepirkās lietotu apģērbu veikalos, kamēr 6% biežāk apmainījās ar drēbēm radu un draugu vidū.

Tajā pat laikā aptuveni trešdaļa respondentu teica, ka pandēmija nav ietekmējusi viņu apģērbu patēriņa un lietošanas paradumus minētajos veidos. Daļa šīs atbildes sniedzēju pandēmijas laikā vispār vai gandrīz vispār nav iepirkuši apģērbus vai nu tāpēc, ka nebija tādas nepieciešamības vai tika izmantotas apģērbu rezerves. Daļa aptaujas dalībnieku apģērbus radīja vai pārtaisīja pašu spēkiem.

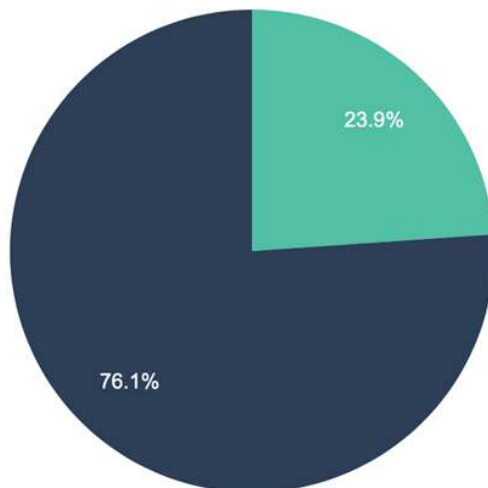
Daļa aptaujāto minēja, ka internetā ir iegādājušies lietotus apģērbus, īpaši uzsverot "AndeleMandele" - vietni, kurā ikviens var iegādāties vai pārdot lietotas lietas, tai skaitā apģērbus. Šīs platformas popularitāti apstiprina arī tās pieaugošais lietotāju skaits - aptuveni 70 000 lietotāju 2018.gadā un 110 000 lietotāju 2021.gadā.⁴

Daži aptaujas dalībnieki atzina, ka vairāk iegādājās apģērbus pārtikas preču ("Rimi", "Maxima"), kā arī mazāk iepirkās ārzemēs, jo nebija iespējams ceļot. Kāds biežāk iegādājās augstākas kvalitātes apģērbus, bet cits tika pie drēbēm no labdarības organizācijas.

⁴ "Andele Mandele" sociālajos tīklos publicētā informācija, 2021.gada maijs.

Aptaujā arī vaicājām, vai pandēmijā ieviestais mājsēdes režīms lika papildināt savu vai ģimenes locekļu garderobi, piemēram, sagādāt vairāk ērtu drēbju strādāšanai no mājām vai apģērbu aktīvai atpūtai dabā. Kā redzams lejā esošajā attēlā, vairumam jeb 76% aptaujas dalībnieku nebija nepieciešamība mājsēdes dēļ sagādāt ko jaunu.

Vai Covid-19 pandēmijas laikā ieviesto mājsēžu dēļ Jums bija nepieciešams papildināt savu / savas ģimenes locekļu garderobi?

- Jā, es vairāk iegādājos mājsēdes režīmam nepieciešamus apģērbus (ērtas drēbes iekštelpām, drēbes būšanai dabā, u.c.).
- Nē, man / maniem ģimenes locekļiem jau bija viss nepieciešamais apģērbs, lai varētu ērti dzīvot mājsēdes režīmā.

Jautājumā par lielākajiem izaicinājumiem ar apģērbu iegādi pandēmijas laikā, 33% dalībnieku teica, ka grūtības sagādāja apģērbu veikalu slēgšana, 23% aizliegto preču saraksts, 22% lielveikalu slēgšana brīvdienās un vajadzība iepirkties internetā. Īpašas grūtības bija ģimenēm ar bērniem, jo nebija iespēja pielaikt apģērbus.

Tajā pat laikā 40% aptaujas dalībnieku teica, ka viņus neskāra neviens no minētajiem apgrūtinājumiem. Daži dalībnieki kā izaicinājumu minēja nespēju ceļot, jo bija radušies apģērbu iegādāties ārzemēs (arī salīdzinoši zemāko cenu dēļ). Daži uzsvēra, ka nevarēja iepirkties, jo nebija vakcinējušies pret Covid-19, bet citi nejutās droši apmeklēt apģērbu veikalus (nav pirmās nepieciešamības prece). Kā vēl vienu pandēmijas laika apgrūtinājumu vairāki aptaujas dalībnieki minēja rindas pie veikaliem, kas sevišķi nepatīkamas bijušas ziemā.

Šajā jautājumā aptaujas dalībnieki arī dalījās ar negatīvu pieredzi par iepirkšanos internetā - piegādes ilgumu lielā pieprasījuma dēļ, meklēto izmēru trūkumu, kā arī vajadzību zaudēt laiku uz preču atgriešanu, jo izvēlētais kāda iemesla dēļ nederēja. Arī dati par banku karšu izmantošanu parāda, ka tiklīdz bija iespēja apģērbus iepirkt klātienē, interneta veikalos ir mazāk pirkumu. Kāds aptaujas dalībnieks arī uzsvēra interneta veikala reklāmu lomu - lai gan vajadzības iegādāties apģērbus nebija, interneta veikalu atlaides mudināja "visu laiku skatīties, ko labu piedāvā par izdevīgāku cenu, tā zaudējot laiku".

Citi aptaujas dalībnieku komentāri par izaicinājumiem ar apģērbu iegādi pandēmijas laikā:

- Samazinājās naudas līdzekļi apģērbu iegādei,
- Biežāk tika pirkti apģērbs, jo nedrīkstēja satikt radniecī-šuvēju,
- Nevarēja iepirkties ierastajās vietās, jo atsevišķi zīmoli mainīja profilu vai beidza pastāvēt,
- Zuda motivācija iepirkties, jo mājāsēdes režīmā cilvēkus "satika" tikai tiešsaistes formātos.

Aptauja arī liecina, ka 43% dalībnieku pandēmijas ietekmē vairāk izmantoja krājumos esošo apģērbu, 13% vairāk laboja apģērbu, 7% vairāk pievērsās rokdarbiem, lai radītu apģērbu paši. Taču gandrīz puse aptaujāto nevarēja piekrist nevienam no šiem apgalvojumiem, jo pārdomāts patēriņš, apģērbu labošana un apmainīšanās ar drēbēm radu vai draugu vidū bija ierasta arī pirms Covid-19 pandēmijas. Vairāki uzsvēra, ka valkā drēbes "līdz pēdējai vīlei". To apliecina arī statistika par tekstila šķirošanas konteineros nodotajiem apģērbiem - aptuveni 40% nav nedz izmantojami atkārtoti nedz pārstrādājami, un jaunus saimniekus varētu atrast vien 2-5% lieto tu apģērbu jeb daļi savākto apģērbu "krējuma".⁵

Aptaujas dalībnieku vidū bija arī daži, kuri pandēmijas laikā bija intensīvāk pievērsušies neizmanto to apģērbu šķirošanai, atrodot tiem vai nu jaunus saimniekus vai nododot tekstila konteineros. Arī Latvijas Zaļā punkta pasūtītā sabiedriskās domas aptauja rāda, ka Latvijas sabiedrībā palielinās interese par iespējām apģērbu nodot dalītas vākšanas konteineros, kā arī apņemšanās nodot apģērbu otrreizējai izmantošanai vai pārstrādei.⁶ To apstiprina arī dati par šādos konteineros nodoto apģērbu, mājas tekstila un apavu apjomu - ja pilotprojekta laikā 20 konteineros pusgadā tika nodoti aptuveni 110 tonnas šo produktu, tad 2020.gadā kopā jau 51 konteinerā tās bija jau aptuveni 500 tonnas.⁵⁷

Citiem pandēmijas laiks bija devis vairāk laika izpētīt izpārdošanas piedāvājumus un sagādāt apģērbus un apavus 2-3 gadus uz priekšu, pamanot cenu līmeņa celšanās sākumu. Vēl kādam būtisks atvieglojums bija fakts, ka tālmācības dēļ nebija nepieciešams pirkt skolas formas. Taču vairāki aptaujas dalībnieki atzina, ka pandēmijas laikā noteikti bija "daudz mazāk spontāno pirkumu, neplānoti ieslīdot veikalā" un veicot "iegribu un stresa pirkumus".

Tā kā daļā sabiedrības iepirkšanās ir arī veids, kā uzlabot pašsajūtu, aptaujā vaicājām, vai pandēmijas radītā emocionālā spriedze ir atstājusi ietekmi uz apģērbu

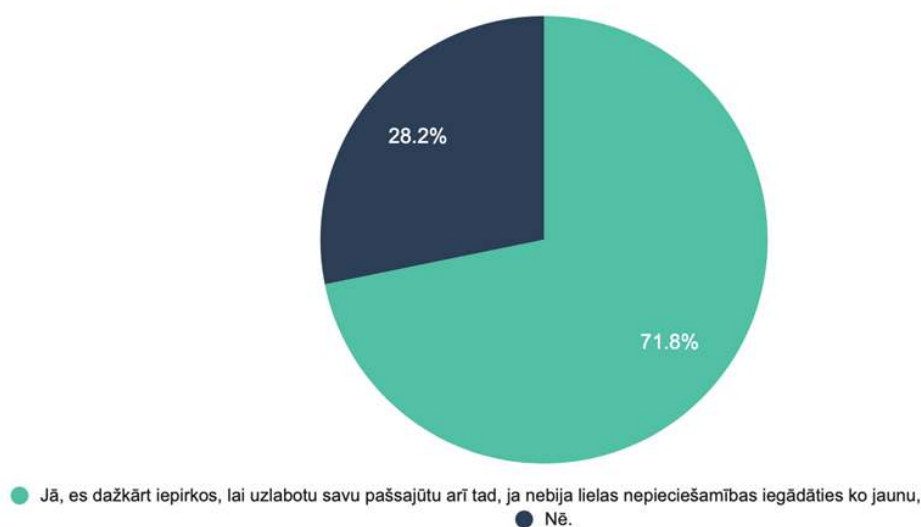
⁵ Pētījums "[Tekstila atkritumu pārstrādes iespēju analīze Latvijā](#)", 2020.gads.

⁶ Sabiedrības informētība par iespējām nodot lietoto apģērbu otrreizējai aprītei ir augusi no 40% 2019. gadā līdz 47% 2021.gadā. Apņemšanās nodot apģērbu otrreizējai pārstrādei 2021.gadā bija 91% respondentu (89% 2019.gadā). Avots: AS "Latvijas Zaļais punkts" pasūtīta "Snapshots" aptauja veikta 2021.gada februārī, aptaujājot 752 Latvijas iedzīvotājus 18-74 gadu vecumā.

⁷ AS "Latvijas Zaļais punkts" un "Eco Baltia Vide" publiski pieejamā informācija.

iegādes paradumiem. Gandrīz katrs trešais aptaujas dalībnieks atbildēja "jā". Te jāuzsver Rīgas Stradiņa Universitātes pētījumā par pandēmijas psiholoģisko ietekmi atklāto, ka aptuveni 23% Latvijas sabiedrības izjuta dusmas par neskaidrību, aptuveni 10% atzina pastiprinātas bailes no nāves, aptuveni 10% piekrita apgalvojumam "sajūta, ka dzīve ir apstājusies", 9% teica, ka izjūt garlaicību, 7% aptaujāto bija pastiprināta vientulības sajūta, bet 4% - dzīves bezjēdzīguma sajūta.⁸ Arī daži aptaujas dalībnieki komentāros par savu pieredzi ar apģērbu iegādi pandēmijas laikā minēja apātiju, motivācijas zudumu un stresu.

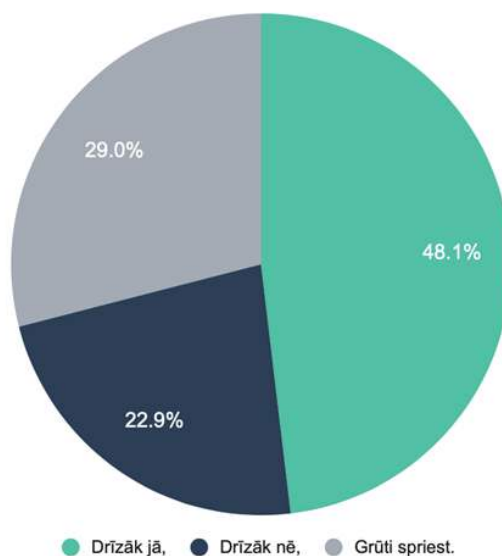
Vai pandēmijas radītā emocionālā spriedze (bailes, nomāktība, vēlme uzlabot omu u.c.), Jūsaprāt, atstāja ietekmi uz Jūsu apģērbu iegādes paradumiem?

Visubeidzot, aptauja liecina - aptuveni puse dalībnieku domā, ka pandēmijas laika pārmaiņas apģērbu iegādes un izmantošanas paradumos būs uz palikšanu arī pēc pandēmijas beigām. Te gan jāatgādina, ka daļai aptaujāto ilgtspējīgs apģērbu patēriņš bija ikdiena arī pirms pandēmijas.

⁸ Aptauja veikta 2020.gada septembrī. Avots: ["Ietvarpētījuma "Pandēmijas sekas" par COVID-19 izraisītās krīzes ietekmi uz Latvijas sabiedrību secinājumi un priekšlikumi projekta papildu rezultātiem Nr. 29, 30, 31 un 32"](#), Rīgas Stradiņa Universitāte, 2021.gada marts.

Vai, Jūsaprāt, kādas pārmaiņas Jūsu apģērbu iegādes un izmantošanas paradumos būs uz palikšanu arī pēc pandēmijas beigām?

Secinājumi

Gan oficiālie dati par apģērbu patēriņu, gan veiktā aptauja un citi avoti liecina, ka Covid-19 pandēmijas laikā Latvijas sabiedrībā varētu būt nostiprinājušies ilgtspējīgāki apģērba iegādes un lietošanas paradumi. Tas sevī ietver mazāku patēriņu, ilgāku apģērba valkāšanu, labošanu, kā arī lietotu apģērba izmantošanu. Šo pieredzi vajadzētu likt lietā, lai Latvija varētu ne tikai domāt par tekstila atkritumu savākšanu, izmantošanu un pārstrādi, bet arī mazinātu izmesto tekstila produktu apjomu.

Lai stiprinātu ilgtspējīgu apģērba patēriņu, liela daļa atbildības gulstas uz ražotājiem, tāpēc 2022.gada martā publicētais Eiropas Komisijas priekšlikums Eiropas Savienības stratēģijai ilgtspējīgam un apritīgam tekstilam ietver virkni priekšlikumu, kas skar visu apģērba industriju.⁹

Viens no darbības virzieniem skar patērētāju iesaisti, stiprinot viņu informētību un iespējas izdarīt gudrākus lēmumus. Īpaši noderīgas varētu būt sekojošās aktivitātes:

⁹ ["EU Strategy for Sustainable and Circular Textiles"](#), Eiropas Komisija, 2022.gada marts.

- atbalsts apģērbu labošanai un pārveidei, piemēram, samazināts pievienotās vērtības nodoklis šādu pakalpojumu sniedzējiem vai vaučeru sistēma pakalpojuma saņēmējiem,¹⁰
- atbalsts apģērbu atkal-izmantošanai, piemēram, nodokļu atlaides lietotu apģērbu tirdzniecībai vai telpu nodrošināšana lielveikalos, lai kopienas varētu rīkot apģērbu labošanas darbnīcas un apmaiņas punktus,¹¹
- sabiedrības izglītošana par ilgtspējīgu patēriņu un nepieciešamās infrastruktūras nodrošināšana, kas to veicinātu, tai skaitā iespējas nodot lietotus apģērbus tekstila konteineros otreizējai izmantošanai un pārstrādei.

Šo un citu iniciatīvu ieviešanā nepieciešama visu iesaistīto pušu sadarbība - gan jau esošo sadarbību stiprināšana, gan jaunu sadarbību veidošana starp institūcijām, uzņēmumiem un pilsoniskās sabiedrības organizācijām. To veicinās gan ES valstu pienākums no 2025.gada nodrošināt tekstila atkritumu dalītu savākšanu, gan citi priekšlikumi ilgtspējas palielināšanai tekstila industrijā, ko Eiropas Komisija sola izstrādāt un ieviest 2022.-2024.gadā.

Ziņojums tapis projekta "Biedrības "Zaļā brīvība" kapacitātes stiprināšana" ietvaros ar Latvijas vides aizsardzības fonda atbalstu.

¹⁰ ["Post-consumer textile circularity in the Baltic countries: current status and recommendations for the future"](#), Ziemeļvalstu ministru padome, 2020.gada septembris.

¹¹ ["Wellbeing Wardrobe: A wellbeing economy for the fashion and textile sector"](#), European Environmental Bureau, 2022.gada marts.